

Nakládání s výzkumnými daty na Masarykově univerzitě

OBSAH

- 05 Ochrana osobních údajů
- 15 Právně-etické aspekty výzkumu
- 23 Ochrana utajovaných informací
- 31 Ochrana výzkumných dat právem
pořizovatele databáze

Nakládání s výzkumnými daty na Masarykově univerzitě

*Cílem tohoto materiálu je informovat vědecké pracovníky o tom,
(1) jak postupovat v případě sběru, shromažďování a zpracovávání výzkumných dat,
(2) jak získaná data chránit prostřednictvím duševního vlastnictví.*

Nakládání s výzkumnými daty

Výzkumnými daty jsou veškeré údaje, které vědecký pracovník získává za účelem realizace konkrétního výzkumného projektu. Právo vstupuje do procesu sběru, shromažďování a zpracovávání výzkumných dat v těchto základních rovinách:

Právní regulace hmotných nosičů výzkumných dat

Jedná se zejména o otázku biologických materiálů, jejich odběru a uskladňování, uskladňování jiných výzkumných vzorků, nakládání s chemickými látkami, likvidaci odpadů atd. Popsanou oblastí se tento materiál blíže nezabývá.

Poradenství v dané oblasti poskytuje právník příslušného HS, event. Právní odbor RMU.

Právní regulace samotných výzkumných dat

Jedná se zejména o následující problematiku:

I. Ochrana osobních údajů

Kontaktní osobou ohledně ochrany osobních údajů je manažer vnitřní správy

*RNDr. JUDr. Vladimír Šmíd, CSc.:
<http://is.muni.cz/osoba/smid>*

II. Právně-etické aspekty výzkumu

Kontaktním místem ohledně právně-etických aspektů výzkumu jsou etické komise na jednotlivých HS.

III. Ochrana utajovaných informací

*Kontaktní osobou ohledně utajovaných informací je JUDr. Naděžda Horynová:
<http://is.muni.cz/osoba/horynova>*

Výzkumná data a ochrana duševního vlastnictví

IV. Výzkumná data, pokud tvoří databázi, mohou být chráněna tzv. zvláštními právy pořizovatele databáze

*Kontaktními osobami ohledně právní ochrany databází jsou právníci Centra pro transfer technologií JUDr. Pavel Koukal, Ph.D.:
<http://www.ctt.muni.cz/cs/o-nas/nas-tym/pavel-koukal>
nebo Mgr. Václav Stupka:
<http://www.ctt.muni.cz/cs/o-nas/nas-tym/mgr-vaclav-stupka>*

Ochrana osobních údajů

Při provádění biomedicínského či behaviorálního výzkumu je třeba nejčastěji řešit právě oblast ochrany osobních údajů. Právo ji reguluje prostřednictvím zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. Příslušným orgánem státní správy je **Úřad pro ochranu osobních údajů (ÚOOÚ)**, kterému se podává oznámení o zpracování osobních údajů (<http://www.uoou.cz/>).

Masarykova univerzita má v oblasti ochrany osobních údajů přijatou Směrnici MU č. 3/2010 Ochrana osobních údajů na MU: https://is.muni.cz/auth/do/rect/normy/smernicerektora/Smernice_rektora_3-2010.pdf.

Kontaktní osobou ohledně ochrany osobních údajů je manažer vnitřní správy **RNDr. JUDr. Vladimír Šmíd, CSc.**
<http://is.muni.cz/osoba/smid>

Osobní údaj

Jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitého subjektu údajů.

Může se jednat například o jméno, adresu, telefonní číslo, informace o vzdělání, zaměstnání, rodinném stavu, mzdě (může jít v podstatě o jakýkoliv údaj, včetně údaje o velikosti nohou či barvě vlasů).

Citlivý osobní údaj

Osobní údaj, který má vzhledem ke svému charakteru silnější ochranu.

Ide o informace o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborových organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, odsouzení za trestný čin, zdravotním stavu a sexuální životě, genetický a biometrický údaj, který umožňuje přímou identifikaci nebo autentizaci dotčených osob.

Subjekt údajů

Fyzická osoba, k níž se osobní údaje vztahují.

Subjektem údajů není osoba právnická (obchodní společnost, instituce, obec). Není rozhodné, zda jde o státního občana ČR či cizince, dítě či osobu zletilou, osobu svéprávnou či nesvéprávnou. Všechny tyto fyzické osoby jsou tzv. subjekty údajů. Subjektem údajů však není zemřelá fyzická osoba.

Správce

Subjekt, který určuje účel a prostředky zpracování osobních údajů, provádí zpracování a odpovídá za něj.

Správce osobních údajů bude vždy Masarykova univerzita v případě, že zpracovávání osobních údajů provádí vědecký pracovník ke splnění svých pracovněprávních povinností. Správce Masarykova univerzita naopak není, pokud vědecký pracovník zpracovává osobní údaje výhradně pro svou osobní potřebu (například shromažďování osobních údajů na Facebooku, kontaktní údaje v mobilním telefonu atd.)

Zpracovatel

Subjekt, který na základě pověření správce nebo na základě zvláštního zákona zpracovává osobní údaje.

Může jít například o externí společnost, s níž má Masarykova univerzita sjednanou smlouvu o zpracování osobních údajů. Pokud jednotlivá HS mezi sebou uzavírají smlouvy o zpracování osobních údajů, jde pouze o dělbu odpovědnosti v rámci Masarykovy univerzity. Správce i zpracovatelem je i nadále celá Masarykova univerzita.

Zpracování osobních údajů

Operace nebo soustava operací, které správce nebo zpracovatel systematicky provádějí s osobními údaji (zejména shromažďování, ukládání, zpřístupňování, úprava, pozměňování apod.).

Zpracováváním osobních údajů je například jejich sběr ve formě vyplněných dotazníků (ať už v papírové podobě nebo on-line na internetu), následné zpracování a indexace dat, vytváření databáze obsahující osobní údaje, vytěžování databáze obsahující neanonymizované údaje atd.

Souhlas se zpracováním osobních údajů

Tímto souhlasem subjekt údajů poskytuje správci svolení ke zpracování konkrétních osobních údajů, za specifikovaným účelem a na určitou dobu. Souhlas nutně nemusí mít písemnou formu, nicméně správce je povinen jeho existenci prokázat. Proto se doporučuje, aby byl udělován v písemné podobě.

Souhlas musí pokrýt užití veškerých osobních údajů, které bude vědecký pracovník zpracovávat v daném výzkumném projektu. Vzhledem k tomu, že osobní údaje mohou být zajímavé i pro další výzkumné projekty, doporučuje se, aby výzkumník případně zažádal i o tzv. secondary use, čímž se myslí souhlas s užitím údajů v dalších výzkumných projektech a souhlas s předáváním osobních údajů třetím osobám.

V případě, že evropské projekty požadují, aby data byla v anonymizované podobě zpřístupňována k volnému vědeckému využití (tzv. open-data), musí souhlas obsahovat i svolení k takovému užití.

Chci v rámci výzkumu zpracovávat osobní údaje. Co musím nejdříve stanovit?

- **okruh subjektů údajů**
fyzické osoby, od nichž jsou v rámci výzkumného projektu získávány osobní údaje
- **účel zpracovávání osobních údajů**
například vědecké bádání a výzkumné aktivity v oblasti...
- **rozsah zpracovávání osobních údajů**
například základní údaje: jméno a příjmení, adresa bydliště, datum narození, rodné číslo; další související identifikační údaje: akademické tituly, kontaktní či přechodná adresa, další možná spojení na subjekt údajů (telefon, e-mail apod.); údaje využívané pro statistické účely: socioekonomické ukazatele jako dosažené nebo probíhající vzdělání, povolání, zaměstnavatel, výše příjmu, počet osob v domácnosti, typ bydlení, vybavení domácnosti atd.
- **způsob zpracovávání a uchovávání osobních údajů**
například: osobní údaje subjektů údajů jsou uchovávány na originálních písemnostech... v počítačových databázích... na archivních médiích... prostředkem zpracování může být například informační systém, dotazník, software pro zpracování statistických dat, databázový software apod.

před zahájením shromažďování dat je dobré zvolit standardy, podle kterých budou data uchovávána (především v případě, kdy jsou data uchovávána

v elektronické podobě); podle rozsahu dat pak lze zvolit například uchovávání ve formě klasické databáze, ve formátu XML, CSV nebo pomocí některého typizovaného software (MS Excel apod.); volba standardu má vliv na rozsah možností statistického zpracování dat, předávání dat a především na možnosti zabezpečení dat

- **zabezpečení ochrany osobních údajů**
zabezpečení se provádí dle podmínek na příslušném HS (heslo přístupu do počítače, do příslušného informačního systému, omezené oprávnění zaměstnanců přístupu do určitých místností atd.)

správce je povinen stanovit, kdo bude mít k údajům přístup, a dokumentovat přijatá technicko-organizační opatření k ochraně osobních údajů

- **ukončení zpracování osobních údajů a jejich likvidace**
likvidace osobních údajů se provádí například: skartací originálních písemností, trvalou anonymizací údajů v počítačových databázích; skartací archivních datových médií

Musí se zpracovávání osobních údajů někam hlásit?

Zpracovávání osobních údajů se hlásí na Úřad pro ochranu osobních údajů. Za MU příslušné oznámení podává dle Směrnice č. 3/2010 Ochrana osobních údajů na MU manažer vnitřní správy, kterým je **RNDr. JUDr. Vladimír Šmíd, CSc.:**
<http://is.muni.cz/osoba/smid>

MU má na ÚOOÚ ohlášeno jak obecné oznámení o zpracovávání osobních údajů, tak zvláštní oznámení ohledně zpracovávání v rámci výzkumných projektů. Vždy se doporučuje posoudit, zda se zpracovávání osobních údajů v rámci konkrétního výzkumného projektu nedá podřadit pod již existující oznámení, které MU v minulosti učinila.

Jak mám zpracovat souhlas se zpracováním osobních údajů?

Každý souhlas se zpracováním osobních údajů je specifický, neboť u každého zpracovávání osobních údajů existuje jiný účel zpracování. Standardizované formuláře MU nepoužívá. Doporučuje se vycházet z některých vzorů, které lze nalézt na internetu, a přizpůsobit je podmínkám konkrétního výzkumu. Subjekt údajů musí být v souhlasu informován o tom, jaké osobní údaje budou zpracovány, za jakým účelem, v jakém rozsahu, jakému správci souhlas poskytuje a na jak dlouho. Souhlas je jednostranný úkon a lze jej jednostranně odvolat.

Chci zpracovávat citlivé osobní údaje. Mám v této oblasti nějaká omezení?

Citlivé údaje mohou být zpracovávány pouze v taxativně vymezených případech (§ 9 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů). V oblasti výzkumu to znamená, že účastník výzkumu musí dát ke zpracování citlivých údajů (např. u odběrů DNA, informací o zdravotním stavu, sexuálním životě atd.) výslovný

souhlas, v němž bude uvedeno, pro jaký účel zpracování a k jakým osobním údajům je souhlas dáván, a na jaké období. Existenci tohoto souhlasu musí být MU schopna prokázat po celou dobu zpracování. Součástí souhlasu musí být i poučení o právech účastníků výzkumu ohledně přístupu ke shromažďovaným údajům (§ 12 zákona č. 101/2000 Sb.) a o jejich právech v případě neoprávněného použití osobních údajů (§ 21 zákona č. 101/2000 Sb.).

Ohledně odběru a skladování biologických materiálů platí zvláštní právní předpisy (zákon o zdravotních službách, zákon o specifických zdravotních službách, občanský zákoník, zákon o ochraně veřejného zdraví atd.). V těchto případech je třeba ve spolupráci s právníkem či tajemníkem příslušného HS ošetřit odběr a nakládání s biologickým materiálem tak, aby odpovídal právním předpisům.

Kdy má MU postavení zpracovatele osobních údajů?

Může jít obecně o případy, kdy MU vykonává pro externí subjekty nějaký servis (nejčastěji komerční), v jehož rámci jsou zpracovávány osobní údaje. V takovém případě má MU povinnost uzavřít se správcem písemnou smlouvu o zpracování osobních údajů, která obsahuje především informace o tom, v jakém rozsahu, za jakým účelem a na jakou dobu se uzavírá, a záruky o zabezpečení ochrany osobních údajů.

Hraje nějakou roli, jak budou výzkumná data užívána, sdílána či zpřístupněna?

Počítá-li se s tím, že budou výzkumná data zahrnující osobní údaje využívána k dalším výzkumům (tzv. secondary use), je nutné na to pamatovat při formulování souhlasu se zpracováním osobních údajů. Nedá-li účastník výzkumu souhlas i k dalšímu zpracování, nemohou být pro další výzkum využita. Mají-li být taková data sdílána s jinými subjekty, nebo zpřístupněna (například on-line), je nejvhodnější je před předáním nebo zpřístupněním trvale anonymizovat, aby nepodléhala režimu zákona o ochraně osobních údajů, neboť možnosti předávání nebo zveřejňování osobních údajů by byly velmi omezené.

Každopádně s užitím osobních údajů v rámci tzv. open-data musí účastník výzkumu výslovně souhlasit a svůj souhlas projevit v písemném souhlasu.

Právně-etické aspekty výzkumu

Masarykova univerzita má v oblasti nakládání s výzkumnými daty přijatou Směrnicí MU č. 6/2013, O výzkumných datech: https://is.muni.cz/auth/do/rect/normy/smernicerektora/Smernice_MU_6-2013.pdf.

Kontaktním místem ohledně právně-etických aspektů výzkumu jsou **etické komise na jednotlivých HS**.

V kterých případech je třeba řešit právně-etické otázky výzkumu?

Právně-etické aspekty nakládání s výzkumnými daty hrají roli jak v oblasti biomedicínského, tak behaviorálního výzkumu. Jedná se zejména následující oblasti: výzkum na lidských embryích, biomedicínský výzkum spojený s odběrem biologického materiálu, výzkum na zvířatech, výzkum pro vojenské účely, výzkum na dětech a mladistvých, těhotných ženách, mentálně postižených, etnických či národnostních menšinách, drogově závislých, delikventech atd.

Které zákony se na danou oblast vztahují?

Dané oblasti výzkumu podrobně regulují nejrůznější právní předpisy (zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů; zákon č. 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání; vyhláška č. 207/2004 Sb., o ochraně, chovu a využití pokusných zvířat; zákon č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů; zákon č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a produkty; zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování; zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů atd.).

V naprosté většině případů je třeba rovněž řešit ochranu osobních údajů.

Kdy se mám o právně-etické otázky výzkumu zajímat?

Právně-etické otázky je obvykle třeba řešit již před podáním žádosti o grant (vlastní schválení Etickou komisí a dodání ostatních podpůrných dokumentů však nemusí být vyžadováno jako povinná součást projektové žádosti; například projekty H2020 tyto dokumenty vyžadují až v negociační fázi).

Právní otázky výzkumu se týkají dodržení podmínek, které stanoví právní předpisy (zákon o ochraně osobních údajů a zmiňované zvláštní právní předpisy), etické otázky se potom týkají vědecké hypotézy, metodologie či novosti výzkumu ve vztahu ke stavu vědeckého poznání. Dále se řeší otázky respektování lidské důstojnosti, svobody, zdraví, kvality života a bezpečnosti osob účastnících se výzkumu.

Při právně-etickém posouzení se dále posuzuje prospěšnost výzkumu pro společnost a hodnotí se celkový přínos výzkumu a jeho případná rizika. Zejména se hodnotí možnost vzniku újmy na lidském životě, zdraví či důstojnosti, případně možnost vzniku škody na majetku.

V případě, že jsou při posuzování výzkumného projektu identifikována rizika, posuzuje se jejich závažnost a způsob, jak jim předejít nebo jak jejich následky minimalizovat. Rovněž se hodnotí, zda pro výzkum na lidských bytostech (ať již jde o biomedicínský výzkum či výzkum behaviorální) existuje informovaný souhlas probandů a zda tento souhlas pokrývá všechny aspekty výzkumu a následného použití výzkumných dat.

Kdo právně-etické otázky výzkumu na Masarykově univerzitě řeší?

Právně-etické otázky by měla řešit příslušná etická komise na hospodářském středisku (pokud je zřízena). Ze zákona je posouzení etickou komisí povinné při ověřování nezavedené metody (§ 38 zákona č. 372/2011 Sb.) nebo u klinického výzkumu (§ 53 a násl. zákona č. 378/2007 Sb.; § 9 zákona č. 123/2000 Sb.).

Jak je upraven výzkum na zvířatech?

Ochranu pokusných zvířat upravuje zákon č. 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání. Posouzení výzkumu na zvířatech provádějí odborné komise. Na MU působí Odborná komise pro zajišťování dobrých životních podmínek pokusných zvířat. Informace o této komisi jsou dostupné na stránkách <http://www.med.muni.cz/index.php?id=197>.

Kde je upraven tzv. informovaný souhlas?

Legislativní požadavky informování účastníků výzkumu upravuje zejména Úmluva o lidských právech a biomedicině, pro oblast biomedicínského výzkumu potom jde o zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, a zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

Informovaný souhlas musí být poskytnut zejména v případech výzkumu, který je prováděn na pacientech, dětech, zdravých dobrovolnících, cizincích,

na nezpůsobilých osobách neschopných udělit právoplatný souhlas, na jiných osobách (např. vězni) a pokud výzkum pracuje s osobními daty, lidským genetickým materiálem nebo biologickými vzorky.

Výzkumník musí od každého účastníka výzkumu získat souhlas a zdokumentovat jej.

Co musí informovaný souhlas obsahovat?

- vysvětlení účelu výzkumu
- očekávaná doba zapojení účastníka do výzkumu
- popis postupů, které mají být dodržovány/popis léku, který se bude testovat a identifikaci všech postupů, které jsou experimentální
- prohlášení, že účast na výzkumu je dobrovolná
- informace o tom, kdo organizuje a financuje výzkum
- popis předvídatelného nebezpečí, nepohodlí či znevýhodnění
- popis výhod (rozumně očekávatelných od výzkumu) pro účastníka výzkumu nebo pro jiné osoby
- zveřejnění vhodných alternativních postupů (pokud existují)
- popis ochrany dat, důvěrnosti, soukromí, včetně doby uchovávání osobních údajů
- popis toho, jak se naloží s náhodnými nálezy
- u výzkumu, který s sebou může nést riziko vzniku újmy – sdělení, zda existuje možnost finančního vyrovnání, pokud dojde k poškození (a údaje o pojištění studie)
- kontakt na osobu, kterou je možné oslovit v případě doplňujících otázek
- prohlášení o možnosti klást otázky a upozornění na možnost kdykoliv z výzkumu vystoupit

- vysvětlení toho, co se stane s daty nebo vzorky po ukončení výzkumu, a informace o tom, zda budou data/vzorky uchovány nebo poskytnuty třetí osobě za účelem dalšího výzkumu
- informace o tom, co se stane s výsledky výzkumu

Informovaný souhlas musí být formulován tak, aby byl pro účastníka výzkumu srozumitelný.

PŘÍKLAD PRÁVNĚ-ETICKY REALIZOVATELNÉHO VÝZKUMU:

Odborný asistent na Fakultě sociálních studií plánuje výzkumný projekt „Děti online“, který je zaměřen na chování dětí ve věku 8-18 let na internetu. Výzkum bude prováděn formou dotazníků i formou osobních rozhovorů, přičemž výzkumník bude zjišťovat mj. zkušenosti dětí s různými riziky (pornografie, šikana, virtuální útisk z důvodu rasy, etnické příslušnosti či víry atd.).

Klíčové právně-etické otázky se v tomto případě týkají hypotézy výzkumu, metodologie (formulování otázek), ochrany osobních údajů a souhlasu se zpracováním osobních údajů (jak ze strany dětí, tak ze

strany jejich rodičů; samotný souhlas od dětí by dostačující nebyl, neboť děti ještě nejsou plně svéprávné). Výzkumník by měl probandům a jejich rodičům sdělit všechny důležité informace, tj. co a proč zkoumá, jakými metodami výzkum bude prováděn, jak je zajištěna důvěrnost a bezpečnost dat. Měl by účastníkům dále sdělit, že výzkum je dobrovolný, lze z něj kdykoliv vystoupit a není povinností účastníka odpovídat na otázky, které vnímá jako nepříjemné. Rovněž by měl účastníky a jejich rodiče poučit o tom, kam lze podávat stížnosti a co se bude s nasbíranými daty dít po skončení výzkumu (tj. zda dávají souhlas k tzv. secondary use vědeckých dat).

PŘÍKLAD PRÁVNĚ-ETICKY NEREALIZOVATELNÉHO VÝZKUMU:

Epidemiologové navrhnou prozkoumat vztah mezi vasktomii a adenokarcinomem prostaty pomocí případové studie. Muži s rakovinou prostaty, která byla potvrzena histologickým vyšetřením, budou osloveni na základě údajů ze zdravotnické dokumentace. Kontrolní skupina, jež se bude skládat z mužů stejného věku, kteří však nemají rakovinu prostaty, bude náhodně vybrána z telefonního seznamu. Vzhledem k potřebě rychlosti výzkumu epidemiologové navrhnou, aby studie proběhla formou telefonních rozhovorů. Tazatelé ze sjednaného call-centra budou kontaktovat všechny způsobilé účastníky telefonicky a budou se snažit získat jejich souhlas k účasti ve studii.

Vědci se domnívají, že odpovědi účastníků mohou být ovlivněny, pokud by účastníci znali přesný cíl studie (prověření možného vztahu mezi vasktomii a rakovinou prostaty). Účastníci o tomto cíli tedy nemají být informováni (bude jim pouze sděleno, že jsou pozváni k účasti ve studii rizikových faktorů pro onemocnění prostaty). Otázky v telefonických dotaznících (u obou skupin mužů) mají zahrnovat takové informace, aby

účastníci věřili, že výzkum je zaměřen pouze na rakovinu prostaty (např. věk, rodinný stav, počet dětí, historie a časový úsek od provedené vasktomie, předchozí a souběžná onemocnění, kouření a konzumace alkoholu, používání jiných metod regulace plodnosti a rodinná anamnéza karcinomu prostaty).

Právně-etické aspekty takového výzkumu zahrnují následující otázky: přístup a nahlížení do zdravotnické dokumentace (§ 65 zákona č. 372/2011 Sb.), nakládání s údaji ze zdravotnické dokumentace (vyhláška č. 98/2012 Sb.), předávání takových údajů třetím osobám. Při posuzování by se rovněž hodnotila realizovatelnost výzkumu, vhodnost použité metody a použitých otázek ve vztahu ke zvolené hypotéze (včetně vypovídací hodnoty telefonických dotazníků), absence písemného souhlasu, záměrné zamlčení skutečného cíle studie, otázka ochrany osobních údajů z hlediska předávání údajů pracovníkům call-centra atd.

Na Masarykově univerzitě by takový výzkum právně-etickým hodnocením nejspíše neprošel.

Ochrana utajovaných informací

Ochranu utajovaných informací upravuje zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, a prováděcí předpisy k tomuto zákonu.

*Na Masarykově univerzitě má v gesci ochranu utajovaných informací na základě opatření rektora č. 4/2013 bezpečnostní ředitel MU, kterým je vedoucí Kontrolního odboru RMU **JUDr. Naděžda Horynová**: <http://is.muni.cz/osoba/horynova>.*

Utajovaná informace

Informace v jakékoliv podobě zaznamenaná na jakémkoliv nosiči, označená v souladu se zákonem, jejíž vyřazení nebo zneužití může způsobit újmu zájmu České republiky nebo může být pro tento zájem nevýhodné, a která je uvedena v seznamu utajovaných informací.

Může se jednat v podstatě o jakoukoliv informaci, kterou její původce za utajovanou označí. Může jít tedy například o dokumentaci k bezpečnostním projektům, výstupy výzkumu v oblasti bezpečnosti apod.

Stupeň utajení

Utajované informace se na základě možné způsobené újmy či nevýhodnosti zájmům České republiky klasifikují do stupňů utajení:

- **Přísně tajné:** její vyřazení neoprávněné osobě nebo zneužití může způsobit mimořádně vážnou újmu zájmům České republiky,
- **Tajné:** její vyřazení neoprávněné osobě nebo zneužití může způsobit vážnou újmu zájmům České republiky,
- **Důvěrné:** její vyřazení neoprávněné osobě nebo zneužití může způsobit prostou újmu zájmům České republiky,
- **Vyhrazené:** její vyřazení neoprávněné osobě nebo zneužití může být nevýhodné pro zájmy České republiky.

V současné době je možné na Masarykově univerzitě zpracovávat utajované informace stupně utajení Vyhrazené.

Bezpečnostní ředitel

Za ochranu utajovaných informací na MU odpovídá odpovědná osoba, tj. rektor. Rektor ve smyslu zákona pověřil plněním svých povinností bezpečnostního ředitele, kterým je vedoucí Kontrolního odboru RMU.

Bezpečnostní ředitel z hlediska své působnosti zajišťuje jednotné provádění ochrany utajovaných informací, spolupracuje s Národním bezpečnostním úřadem (<http://www.nbu.cz/cs/>), provádí preventivní opatření a kontrolní činnost na úseku ochrany utajovaných informací.

Personální bezpečnost

Je jedním z druhů ochrany utajovaných informací. Tvoří ji výběr fyzických osob, které mají mít přístup k utajovaným informacím, ověřování podmínek pro jejich přístup k utajovaným informacím, jejich výchova a ochrana.

S utajovanými informacemi se mohou seznamovat pouze fyzické osoby, které je nezbytně nutně potřebují k výkonu své funkce, pracovní nebo jiné činnosti, jsou držitelem platného Oznámení nebo platného Osvědčení fyzické osoby a jsou poučeny. Tyto osoby jsou oprávněny seznamovat se s utajovanými informacemi do příslušného stupně utajení. Oznámení o splnění podmínek pro přístup k utajované informaci stupně utajení Vyhrazené vydává bezpečnostní ředitel po splnění zákonem stanovených podmínek.

Administrativní bezpečnost

Je pojímána jako systém opatření, jehož cílem je ochrana utajovaných informací při jejich tvorbě, příjmu, evidenci, zpracovávání, přepravě, ukládání, vyřazování, skartaci a archivaci, případně i jiné manipulaci. Je upravena vyhláškou č. 529/2005 Sb., o podrobnostech stanovení a označení stupně utajení a o zajištění administrativní bezpečnosti.

Spočívá především v používání administrativních pomůcek, které slouží k evidenci utajovaných informací a k zaznamenávání nakládání s utajovanou informací. Administrativní pomůcky připravuje, eviduje a autentizuje bezpečnostní ředitel.

Fyzická bezpečnost

Jde o systém opatření, která mají neoprávněné osobě zabránit nebo ztížit přístup k utajovaným informacím, popřípadě přístup nebo pokus o něj zaznamenat. Na základě požadavků zákona o ochraně utajovaných informací jsou stanovena místa resp. prostory, ve kterých může docházet k uchovávání a nakládání s utajovanou informací, a které jsou adekvátně chráněny.

V současné době Masarykova univerzita disponuje prostory, které umožňují zpracovávání utajovaných informací stupně utajení Vyhrazené. Tyto prostory se nacházejí na hospodářských střediscích, na kterých potřeba nakládání s utajovanými informacemi vznikla. Informace stupně utajení Vyhrazené lze také ukládat v centrální úložně. Pokud by v rámci výzkumu bylo nutné pracovat s utajovanými informacemi jiného stupně, musel by k nim být přístup realizován například u zadavatele výzkumu.

Chci v rámci výzkumu zpracovávat utajované informace. Co musím nejdříve udělat?

Nejvhodnějším postupem je kontaktovat bezpečnostního ředitele JUDr. Naděždu Horynovou (<http://is.muni.cz/osoba/horynova>) a projednat další postup. Především je nutné splňovat podmínky personální bezpečnosti, tedy být držitelem platného Oznámení nebo Osvědčení, a to v závislosti na tom, jakého stupně utajení jsou informace, které hodláte zpracovávat. Pokud by měly být utajované informace zpracovávány přímo na MU, je třeba také splnit minimálně požadavky administrativní a fyzické bezpečnosti. V tuto chvíli lze na půdě MU zpracovávat pouze informace se stupněm utajení Vyhrazené.

Jak na MU funguje fyzická bezpečnost?

Na MU v současné době existuje několik zabezpečených oblastí pro zpracovávání a ukládání utajovaných informací, které splňují podmínky pro zpracování informací stupně Vyhrazené. Tyto oblasti se nacházejí v prostorách HS, na kterých potřeba přístupu k utajovaným informacím vznikla. Ostatními HS může být pro ukládání informací stupně utajení Vyhrazené rovněž využívána centrální úložna. V případě potřeby lze vybudovat zabezpečenou oblast i na dalších HS, to však zpravidla pouze za předpokladu poměrně vysokých nákladů za stavební úpravy a bezpečnostní prvky.

Jak na MU funguje administrativní bezpečnost?

Administrativní bezpečnost spočívá ve vedení evidence utajovaných informací a v evidenci nakládání s nimi a jejich vzniku. Pokyny pro zajištění administrativní bezpečnosti a potřebné pomůcky poskytuje bezpečnostní ředitel.

Chci zpracovávat utajované informace na počítači. Je něco třeba udělat?

V takovém případě je nutné zajistit další složku bezpečnostních opatření – bezpečnost informačních a komunikačních systémů. Potřebnou asistenci poskytuje Ústav výpočetní techniky a bezpečnostní ředitel. Informační systém (počítač), na kterém bude utajovaná informace zpracovávána, musí splňovat požadavky zákona a prováděcích předpisů.

Ochrana výzkumných dat právem pořizovatele databáze

Vědecká data, která jsou získávána v rámci výzkumných projektů, mohou tvořit databázi. Databáze může být chráněna tzv. zvláštním právem pořizovatele databáze, pokud jde o databázi specifickou svou kvantitou (velký objem dat) či kvalitou (vnitřní struktura dat).

Masarykova univerzita má v oblasti ochrany databází přijatou Směrnici MU č. 10/2013 Duševní vlastnictví na MU: https://is.muni.cz/auth/do/rect/normy/smernicerektora/Smernice_MU_10-2013.pdf.

Kontaktními osobami ohledně ochrany databází jsou právníci Centra pro transfer technologií:

JUDr. Pavel Koukal, Ph.D.

<http://www.ctt.muni.cz/cs/o-nas/nas-tym/pavel-koukal>

Mgr. Václav Stupka

<http://www.ctt.muni.cz/cs/o-nas/nas-tym/mgr-vaclav-stupka>

Co chrání databázové právo a kdo je vlastníkem práv?

Databázové právo chrání investici (vklad), kterou pořizovatel vynaložil k tomu, aby databáze vznikla. V případě, že databáze vznikla v rámci výzkumu realizovaného na Masarykově univerzitě, je pořizovatelem databáze vždy Masarykova univerzita (příslušné HS), nikoliv konkrétní výzkumník, který databázi fakticky vytvořil.

Jak dlouho ochrana trvá a co je její podstatou?

Zvláštní právo pořizovatele databáze je chráněno v autorském zákoně (§ 88 a násl. zákona č. 121/2000 Sb.) a trvá 15 let od pořízení databáze. Podstatou databázového práva je možnost pořizovatele databáze databázi výlučným způsobem využívat a případně k využívání databáze udělovat licence.

Jak lze s databází nakládat?

Při nakládání s daty v databázi nicméně hodně záleží na tom, jaká data ji tvoří. Pokud se jedná o osobní údaje, je vytěžování databáze omezeno ochranou osobních údajů. V případě, že jde o data anonymizovaná, ochrana osobních údajů se na databázi nevztahuje a lze ji poskytovat k využití v rámci otevřené infrastruktury, režimu open-data, případně komerčně.

Jak je to s odměnou z komercializace?

V případě, že databáze je komerčně využívána a Masarykova univerzita utrží v příslušném roce za využití databáze finanční prostředky, může původci databáze (tj. vědci, který se podílel na tvorbě databáze) náležet odměna z komercializace. Podrobnosti stanoví Směrnice MU č. 10/2013 Duševní vlastnictví na MU v čl. 23.

Jak je ochrana databází upravena na MU a koho mohu kontaktovat?

Ochrana databází na Masarykově univerzitě je upravena ve směrnici MU č. 10/2013 Duševní vlastnictví na MU (https://is.muni.cz/auth/do/rect/normy/smernicerektora/Smernice_MU_10-2013.pdf). V případě, že je databáze určena ke komerčnímu využívání, je třeba ji zavést do majetku a ocenit. Postup je určen v Pokynu kvestora č. 2/2014 Oceňování a evidence duševního vlastnictví na Masarykově univerzitě (https://is.muni.cz/auth/do/rect/normy/pokynykvestora/Pokyn_MU_2-2014.pdf).

Licenční smlouvy ohledně vytěžování databáze uzavírá vedoucí příslušného HS. Právní konzultace ohledně licenčních smluv zajišťuje Centrum pro transfer technologií MU (<http://www.ctt.muni.cz/>).

**Centrum pro transfer technologií
Masarykova univerzita**

e-mail: ctt@ctt.muni.cz
tel.: +420 549 49 8016
www.ctt.muni.cz

CTT
Centrum pro transfer
technologií

EVROPSKÁ UNIE
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
INVESTICE DO VAŠÍ BUDOUCNOSTI

**OP Výzkum a vývoj
pro inovace**

Vydalo Centrum pro transfer technologií Masarykovy univerzity v roce 2015. **Redakce:** Pavel Koukal, Václav Stupka, Matěj Myška, Miroslav Mašek, Eva Janouškovcová, Naděžda Horynová, Vladimír Šmíd. **Design a sazba:** Jakub Vémola (cube-studio.cz).
Tisk: ASTRON studio CZ.

